

folklor/edebiyat - folklore&literature, 2025; 31(4)-124. Sayı/Issue - Güz/Fall
Prof. Dr. Emel Kefeli Armağanı

Kitap Tanıtımı / Book Review

**Emel Kefeli, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, İstanbul,
Kitabevi Yayınları, 2002, 176 s.**

ISBN: 975-7321-72-9

Sezin Seda Altun*

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul-Türkiye/Assist. Prof. Dr., İstanbul Medeniyet University Faculty of Literature Department of Turkish Language and Literature. sezinsedaaltun@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-2567-7571

Prof. Dr. Ayşe Emel Kefeli, yeni Türk edebiyatı, karşılaştırmalı edebiyat, edebiyat akımları ve teorileri, anlatım teknikleri ve edebiyat coğrafyası alanlarında kaleme aldığı makale ve kitaplarla Türk dili ve edebiyatı sahasına önemli katkılar sunmuş bir akademisyendir. Yalnızca *Batı Edebiyatında Akımlar, Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri, Anlatım Tekniği Olarak Mektup, Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz* başlıklı kitaplarına değil, tüm eserlerine yansıyan Batı dil ve edebiyatlarına olan hâkimiyeti okura geniş bir perspektif sunmakta, eleştirel düşünmeyi mümkün kılan bir alan açmaktadır. Bu yazı, Kefeli'nin 2002 yılında yayımladığı ve bir edebî tür olan mektubun kurmaca evren içinde anlatım tekniği olarak üstlendiği farklı işlevleri ortaya koyduğu *Anlatım Tekniği Olarak Mektup* başlıklı kitabını tanıtmayı amaçlamaktadır. Nitekim Kefeli'nin çalışması, bu türün yalnızca içerik düzeyinde değil, yapısal ve anlatıbilimsel bağlamda da ele alınabileceğini göstermektedir.

Edebiyat tarihinde hem bireysel hem toplumsal belleği kayıt altına alan mektup, türler arası geçişkenliğe sahip bir anlatım biçimi olarak öne çıkmıştır. Özellikle roman türünün gelişiminde mektup biçimindeki anlatıların oynadığı rol oldukça önemlidir. Çalışmanın ilk bölümünde 'Edebî Tür Olarak Mektup' başlığı altında "Edebî Tür Olarak Mektubun Batı Edebiyatındaki Gelişmesi" ve "Edebî Tür Olarak Mektubun Türk Edebiyatındaki Gelişmesi" incelenmektedir. Türün Türk edebiyatındaki gelişimi ise Tanzimat öncesi ve sonrası olmak üzere değerlendirilmektedir. Emel Kefeli yazarın iç dünyasını, kendisine dahi itiraf edemediği duygu ve düşünceleri ortaya koyduğu mektubun, zaman zaman diplomatik meselelerin, edebî konuların, tenkitlerin ya da seyahat izlenimlerinin aktarıldığı bir tür olarak görüldüğünü, hatta tüm bu işlevlerin ötesinde bir eğitim ve terbiye vasıtası olarak kullanıldığını ifade eder. Bir edebî tür olarak mazisi çok eskiye dayanan mektup 17. yüzyıldan itibaren hızlı bir gelişme gösterir. Romantik duygu tarzının güçlü bir şekilde görüldüğü 18. yüzyılda birbirinden ayrı düşmüş insanların duygularını, özlemlerini, aşklarını veya duygu / akıl çatışmalarını içeren örnekleriyle roman, hikâye, eleştiri ve hatta deneme gibi edebî türlerin vazgeçilmez ve sık başvurulan bir unsuru hale gelir. Yazar burada, Richardson'ın *Pamela*, Rousseau'nun *La Nouvelle Héloïse*, Laclos'un *Tehlikeli İlişkiler*, Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları*, Hyperion'un *Hölderlin*, Foscolo'nun *Jacopo Ortis'in Son Mektupları*, Montesquieu'nün *İran Mektupları* ve Voltaire'in *İngiltere Mektupları* gibi eserlerini mektubun ustaca kullanıldığı dünya edebiyatı eserleri arasında zikreder. Mektubun roman içindeki işlevlerinden de söz eden yazar onun esere en önemli katkısının entrikanın çözümlenmesinde görüldüğünü belirtir. Çünkü mektup, romanın kurgusunda beklenmedik bir anda olayın akışını değiştirir, tüm planları bozar ve duyguları altüst eder. Türün en belirgin özelliklerinden biri de kadın yazarlar tarafından ustalıkla kullanılması ve zenginleştirilmesidir. Türk edebiyatında hem Tanzimat öncesinde hem de Tanzimat'tan sonra yazarlar eserlerinde fikirlerini, duygularını, ahlaki değer yargılarını aktardıkları ve sosyal eleştiri vasıtası olarak gördükleri mektuba sıklıkla başvurmuşlardır.

Mektubun edebî tür olarak gelişiminin Batıdaki seyrine bakıldığında Romalıların bu türde verdiği güçlü örneklerin başlangıç noktası olarak kabul edilebileceği görülür. Özellikle Cicero'nun mektuplarının bu türün en güzel örnekleri arasında sayılabileceğini düşünen yazar Horatius'un *Mektuplar*'ını, Ovidius'un *Karadeniz'den Mektuplar*'ını ve Seneca'nın mek-

tuplarını da burada zikreder. İngiliz edebiyatında türün ilk örneklerini Paston, Cely, Stoner adlı üç ailenin 15. yüzyıldan kalma özel mektupları oluşturmaktadır. Mektup türünün altın çağı ise 18. yüzyıldır. John Dryden’ın öncülüğünde Latincenin izlerini, üslup özelliklerini ve türlerini benimseyen bir nesir çığırının açılmış olması ve bu yeni düzyazı anlayışının ilk önce deneme ve mektup türlerinde görülmesi bunun en önemli sebebidir. Bir diğer sebep ise bu yüzyılda sosyal, felsefî, edebî yaşamda ve sanatın tüm dallarında “ben”in öne çıkması ve romantizmin tırmanışa geçmesidir. Jonathan Swift, Alexander Pope, Samuel Richardson, Lord Chesterfield, Horace Walpole gibi isimlerin mektup türüne katkı verdiğini ifade eden yazar, kocasının elçilik göreviyle İstanbul’da bulunduğu yıllarda (1716-17) İngiltere’deki dostlarına yazdığı ve Osmanlı hayatına, İstanbul’a ilişkin gözlemlerini aktardığı mektuplarla Lady Mary Wortley Montagu’yu da anmak gerektiğini belirtir. 19. yüzyılda William Wordsworth, Samuel Taylor Coleridge, Shelley, John Keats, Robert Southey gibi romantik isimlerin hepsi aynı zamanda mektup yazarıdır. Charles Dickens, Elizabeth Barret Browning yine bu yüzyılda mektup türüyle ilişki kurmuş isimlerdendir. Kefeli bu yazarların kaleminde çıkmış mektupların devrin sosyal yaşantısını anlamak adına önemli olduğunu ifade eder. 20. yüzyılda İngiliz edebiyatının en büyük mektup yazarı olarak D. H. Lawrence’ı işaret eder. George Bernard Shaw, Katherine Mansfield, James Joyce, Aldous Huxley de yine önemli mektup yazarları arasında yer almaktadır. Mektup türü Fransız edebiyatında da 17. yüzyılda gelişmeye başlar. Ortaçağ’da Latince ve Fransızca yazılmış mektuplara sıkça rastlanmakla birlikte bunlar daha çok siyasî ve tarihî içeriklidir. Rönesansla birlikte, 16. yüzyılda mektupların çeşitlilik göstermeye başladığı görülür. Haber iletme, salon konuşmalarını sürdürme, görüş ve düşünceleri paylaşma, seyahat izlenimlerini aktarma arzusu mektup sayısını artırır. Ancak edebiyat dünyasında yerini alacak mektuplar 17. yüzyıla tarihlenir. Bilhassa Madame de Sévigné Fransız edebiyatında mektup denince akla gelen ilk isimdir. 18. yüzyılın en büyük mektup ustaları ise Voltaire ve Diderot’dur. Sonraki yıllarda bu isimleri Mérimée, Flaubert, Stendhal ve Proust izler. Yazar yüzyılın sonunda kaleme alınan Mallarmée’nin mektuplarını dünyanın en güzel mektup örnekleri arasında sayar. 20. yüzyılda Gourmont, André Gide, Paul Valéry’nin mektupları asrın önemli mektup örnekleri arasında yer alır. Alain-Fournier ile Jacques Rivière’in mektupları I. Dünya Savaşı öncesi sanat ve fikir hayatını işleyen önemli bir kaynaktır. II. Dünya Savaşı sonrasında Bernanos’un, Camus’nün, Saint-Exupéry’nin, Cacteau’nun eserleri yine mektup türünde kaleme alınmış önemli örnekler arasındadır. Alman edebiyatında türün zirveye ulaştığı tarih 18. yüzyıldır. Bu dönemde tutkuların, ihtirasların ve günlük hayat meselelerinin dile getirildiği mektuplar romantizmin de etkisiyle iç dökme ihtiyacının ya da kendine / içe bakışın ifadesini bulduğu sanatlı metinlerdir. Lessing, Herder, Goethe, Schiller, Hölderlin, Novalis, Nietzsche, Rilke, Zweig, Hesse, Kafka türün gelişmesine katkı veren isimlerdir. Amerikan edebiyatında da mektup 18. yüzyılda önem kazanmaya başlar. Yazar, Benjamin Franklin’in mektup şeklinde kaleme aldığı yazılarını, Michel Guillaume Crèvecoeur’un *Letters from American Farmer* başlıklı eserini, Waldo Emerson’ın Carlyle ile yazışmalarını mektup edebiyatının önemli örnekleri arasında zikreder. 20. yüzyılda Amerikan edebiyatının mektup ustaları arasında ise Mark Twain ve Henry James’i sayar. Rus edebiyatının mektup yönünden Avrupa edebiyatları kadar zengin

olmadığını vurgulayan Kefeli burada da romantik edebiyatın etkili isimlerinden Puşkin, Lermontov ve Tolstoy'un mektuplarına dikkat çeker. 19. yüzyılda Rus edebiyatında eleştiri alanında tanınan Belinski'nin çağdaşlarına yazdığı mektuplar tenkit tarihi açısından değerlidir. Dostoyevski'nin mektup şeklinde kaleme alınmış romanı *İnsancıklar* ve Gorki'nin mektupları da gerek muhteva gerek üslup açısından devrin en güzel mektup örnekleridir.

Edebî tür olarak mektubun Türk edebiyatındaki gelişimine gelindiğindeyse, türün genel olarak inşa adı verilen düzyazı içinde ele alındığı ve münşî adı verilen düzyazı yazarlarının yazıları ile özel ve resmî mektuplar da dahil olmak üzere münşeât adı verilen kitaplarda toplandığı görülür. Kefeli türün 19. yüzyıldan önce rağbet görmediğini, ancak Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinde ayrı bir araştırma konusu olacak kadar geniş ve özel bir yer tuttuğunu ifade eder. Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamid, Muallim Naci, Beşir Fuat, Nabizade Nazım Tanzimat sonrasında mektup türünde eser vermiş yazarlardandır. Servet-i Fünûn döneminde yazarların hikâye ve romanlarını yazarken bir anlatım tekniği olarak sıklıkla başvurduğu mektubun 1908 sonrasında muhteva bakımından değiştiği, bunlarda sosyal ve millî meselelere yer verilmeye başlandığı görülür. Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Rasim, Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Falih Rıfkı Atay, Nurullah Ataç, Nâzım Hikmet, Orhan Seyfi Orhon, Ahmet Hamdi Tanpınar, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Aziz Nesin, Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ziya Osman Saba, Kemalettin Kamu, Aka Gündüz, Cahit Sıtkı Tarancı, Yaşar Nabi Nayır, Orhan Veli Kanık, Oktay Rıfat Horozcu, Behçet Necatigil ve Cemal Süreya'nın kaleme aldıkları mektuplar Türk mektup edebiyatının önemli örnekleri arasındadır.

Çalışmanın 'Anlatım Tekniği Olarak Mektup: Mektup-Roman ve Türleri' başlıklı ikinci bölümünde anlatım tekniği olarak mektubun Batıdaki ve Türk edebiyatındaki gelişimi incelenmektedir. Emel Kefeli, romancının yarattığı dünyayı okuyucusuna sunarken kullandığı yöntemlerden birinin mektup aracılığıyla okurlarına seslenmek olduğunu dile getirir. Yazar mektup romanın klasik Fransız trajedisinin devamı olduğu tezini dikkate değer bulur. Trajedilerdeki bir hissin, duygu / akıl çatışmasının tahlili ve iç monolog özelliği taşıyan tıratlar mektup-romanda yerini mektuplara bırakmıştır. Diğer bir deyişle, mektuplar roman kişilerinin hayatlarındaki önemli kesitleri aydınlatan ve onların belli durumlardaki hislerini, duygularını inceden inceye işleyen, tahlil eden belgeler, bir nevi "iç monolog"lardır. Mektubun bir duygunun nüanslarını, hatta gelişimini ve değişimini verme özelliği ise klasik trajedilerdeki tıratları hatırlatmaktadır. Yazar bu bahiste mektubun hatırat ve günlük türleriyle olan ilişkisine de değinir. Romanda mektup ve hatırat birer anlatım formu olarak birbirini tamamlasa da mektuplar mutlaka ikinci bir şahsa hitap eden, okunması ve bilinmesi istenen bilgileri ya da duyguları ihtiva eden belgeler olmalarıyla hatıratın ayrılırlar. Hatırat mahremdir ve bilinmesi ya da okunması istenmez. Bu durumda mektup bir başkasına hitaben yazıldığından bir düzenlemeye tabi tutulmuş, hatırat ise duyguların ve anıların gelişigüzel kaleme alınmasıyla oluşturulmuştur. Mektup-roman daha çok günlüklere yaklaşmakta, hatta bazen bu türler arasındaki ayrım enikonu silikleşmektedir. 20. yüzyıl romanlarında mektubun yerini günlük ya da iç monolog almıştır ki iç monolog bir anlamda yazılmamış bir günlük ya da sözün konuşma dilinde ifadesini bulmamış prototipi olarak nitelenebilir. Yazar hatıra, günlük

veya mektup-romanın ortak noktasının, Montesquieu'nün ifade ettiği gibi, kişinin kendisiyle hesaplaşmasını sağlamak olduğunu söyler. Kefeli mektup-roman türlerini tek seslilikten çok sesliliğe doğru bir ilerleme olarak görür. Tek kişinin yazdığı mektuplar üzerine kurulan mektup-romanlara 17. yüzyılın son yarısında rastlandığını, çok sesli mektup-romanların ise hem duygusal çeşitlilik hem de farklı üslup denemeleri bakımından zengin olduğunu belirtir. Aynı kişinin farklı ruh halleri içindeyken yazdığı mektupların üslubu da değişeceğinden yazarın işi daha çok ustalık gerektirmektedir. Peki mektupları nasıl okumak gerekir? Yazar burada ilk okuma şeklinin “kapalı okuma (lecture incluse)” yani mektubu taşıdığı mesaj açısından değerlendirme olduğunu belirtir. İkinci okuma şekli ise dış dünyada (espace extérieur) gerçekleşir: iki kişi arasındaki mektupların yazıldıkları tarihten farklı bir zamanda okunması. Bu mektuplar, bir roman tekniği olarak kullanıldıklarında yazarın amacına, işlediği konuya bağlı olarak tek sesli veya çok sesli olarak çeşitlilik gösterir. Kefeli yazarın kullandığı tekniğe göre mektupların sahiplerinin kurmaca bir dünyanın kahramanı haline geldiğini, yazarın aradan çekilerek sahneyi yazıyarak birbirine ulaşan kahramanlarına bıraktığını ve esere mümkün olduğunca gerçekçi bir eda kazandırmak istediğini söyler. Üçüncü okuma şekli ise ahlaki-felsefi (lecture médiative, moraliste) okumadır. Çeşitli yaşam biçimlerini model alarak insan ilişkilerini inceleyen mektuplarda bu okuma biçimi önem kazanmaktadır. Bunlara ek olarak, sanatçıların, siyaset adamlarının birbirlerine yazdıkları mektuplar ile sosyolojik açıdan önemli birer belge niteliği taşıyan mektuplardan da söz etmek gerekir. Mektuplar temalarına göre ise a) gerçeği değiştiren mektuplar: aşk itirafları, gizli kalmış duyguların ifşası vb., b) gerçeğin değişimini anlatan mektuplar: ölüm, doğum, evlilik ya da yaşanmış bir olayı anlatan mektuplar, c) gerçeği herhangi bir müdahalede bulunmadan ifade eden mektuplar: yaşamakta olan bir olayı, genellikle objektif bir yaklaşımla anlatan, haber veya bilgi veren mektuplar şeklinde gruplandırılabilirler.

Bu genel -teorik- girişin ardından mektubun batı edebiyatında anlatım tekniği olarak nasıl kullanıldığı öne çıkan örnek eserler üzerinden aktarılır. Bu bağlamda yazar ilk örneğin *Lettres Portugaises* (Portekiz Mektupları) olduğunu, devamında 1721'de Montesquieu'nün *Portekiz Mektupları*'ndan esinlenerek yazıldığı düşünülen *Lettres Persanes*'in (İran Mektupları) geldiğini belirtir. Mektup-romanda Samuel Richardson *Pamela* ve *Clarissa Harlow* eserleriyle Rousseau'ya öncülük eder. Richardson'un roman kişilerinin birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşan eserleri karakterlerin iç dünyasını aydınlatmak ve onlara psikolojik derinlik kazandırmak, aynı zamanda da devrin sosyal ve ahlaki özelliklerini yansıtmak gibi işlevler üstlenir. Yazar 1840'ta *İki Yeni Gelinin Hataları* isimli mektup-romanıyla bu türün en gelişmiş örneklerinden birini veren Balzac üzerinde özellikle durur.

Mektubun anlatım tekniği olarak Türk edebiyatındaki sürecine odaklanan bölüm ise roman ve hikâye olmak üzere iki alt başlıkta incelenir. Türk edebiyatında mektubu söz konusu işleviyle kullanan ilk yazar 1870'de kaleme aldığı *Felsefe-i Zenân* romanıyla Ahmet Mithat Efendi'dir. Ancak Kefeli Batı edebiyatıyla kıyaslandığında Türk edebiyatında mektup-romanın kadın hassasiyeti ile geliştirilen ve kadın yazarlar tarafından daha çok tercih edilen bir tür olduğunun altını özellikle çizer. Türk edebiyatında anlatım tekniği olarak mektup, Tanzimat dönemi eserlerinde baskı altında kalan, ifade olanakları kısıtlı olan kadının sesi, dışa açıl-

lan penceresidir. Özellikle kadınların kendi iradeleri dışında gerçekleştirdikleri evliliklerde yaşadıkları sıkıntı ve mutsuzluk bu mektupların ana meselesidir. Kadın meselesini işleyen mektup-romanların sayıca fazlalığı türün eğitici maksatla kullanıldığını da göstermektedir. Bu örneklerde mektup iletişim kopukluğu yaşayan kişilerin yalnızlığına çözüm getiren bir araç olduğu gibi aynı zorlukları deneyimleyen kadınlar için de bir nevi dayanışma aracıdır. Emine Semiye Hanım'ın *Bikes*, Hüseyin Rahmi'nin *Mutallaka* ve *Bir Muadele-i Sevda*, Fatma Aliye Hanım'ın *Levâiyih-i Hayat* romanları bu minvalde kaleme alınmış eserlerdir. İngiliz edebiyatını çok iyi bilen Halide Edip'in Richardson'ın eserlerinden izler taşıyan önemli mektup-romanı *Handan* gönderilen ve gönderilmeyen mektuplarla gerçeği farklı açılardan sergiler; günlük notları ve hatıralarla beslediği güçlü bir teknik geliştirir. Şükufe Nihal ve Halide Nusret Zorlutuna da yine kadını merkeze alan önemli mektup-roman örnekleri ortaya koyar. Emel Kefeli Cumhuriyet dönemi yazarlarının kaleminde, bilhassa bugüne yakın mektup-roman / hikâye örneklerinde, konunun sadece evlilik ve kadın yahut kadın-erkek ilişkisi çerçevesinde kalmadığını, bunların kahramanların siyasî görüşlerini, mücadelelerini ve yazarın sosyal gözlemlerini de içerdiğini belirtir. Yazar Türk edebiyatında hikâye göz önüne alındığıdaysa, erkek yazarların bu türü daha fazla kullandığını tespit eder. Servet-i Fünûn döneminde mektupların yazıldığı kağıtların ayrıntılı tasvirinin ve üslubunun ayırt edici bir unsur olarak önem kazandığına dikkat çeker. Faik Âli, Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un ortaya koyduğu örneklerden sonra Ömer Seyfettin, Yakup Kadri, Haldun Taner, Oğuz Atay, İnci Aral, Ayşe Kilimci gibi isimlere değinen yazar bunlarla mektubun sosyal eleştiri görevini üstlendiğini, felsefi ve siyasî bir muhteva kazandığını dile getirir.

Çalışmanın ana gövdesini teşkil eden ve 'Türk Edebiyatından Örnekler' başlığını taşıyan üçüncü bölüm de roman ve hikâye olmak üzere iki kısma ayrılmış, Türk edebiyatında öne çıkan örnek metinler hem içerik bakımından incelenmiş hem de mektubun metinlerde hangi işlevle kullanıldığı tartışılmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Felsefe-i Zenân*, Emine Semiye Hanım'ın *Bikes*, Nigâr Hanım'ın *Safahât-i Kalb*, Fatma Aliye Hanım'ın *Levâiyih-i Hayat*, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mutallaka*, *Bir Muadele-i Sevda* ve *Sevda Peşinde* gibi eserleri kadının eğitimi, kadınların kendi ayakları üzerinde durma mücadelesi, aile, evlilik, eşler arasındaki sevgi, saygı, sadakat ve uyum, eşler arasındaki kültür farkının yol açtığı durumlar, sadakatsizlik gibi temalar etrafında şekillenirken mektup okurla samimi, gerçek ve aracısız bir ilişki kurmak, karakterlerin birbirleriyle olan iletişimini sağlamak için vasıta kılınır. Mektup olayların gelişiminde yardımcı unsur olarak kullanılmakla kalmaz, aynı zamanda olayların çözüme kavuşturulmasında da önemli bir rol üstlenir. Halide Edip Adıvar'ın *Handan* romanında yazarın merkeze koyduğu ana karakter Handan'ın kişiliği mektuplar aracılığıyla çok boyutlu bir biçimde gözler önüne serilir. Romanın son kısmında yer alan ve Handan'ın duygularına yer veren tahlili bölüm ise günlük notları şeklinde kaleme alınmıştır. Bu kısım mektup-roman, hatıra-roman ve otobiyografinin türsel yakınlığını göstermesi bakımından ayrıca değerlidir. Reşat Nuri Güntekin'in *Bir Kadın Düşmanı* romanında mektuptan roman kişilerinin karakter özelliklerini aktarmak, olayların gelişim aşamalarını sunmak ve onları sonuca kavuşturmak, roman kişilerinin iç dünyasına ışık tutmak gayeleriyle faydalanılır. Halide Nusret Zorlutuna *Sisli Geceler* ve *Beyaz Selvi* romanlarında kahramanların iç dünyalarını

yansıtmada ve itiraf sahnelerinde hem mektuplardan hem de aralara serpiştirilen günlüklerden ve hatıralardan yararlanır. Kefeli bu romanlarda gerek millî duyguların gerekse karşılıksız sevginin yol açtığı acıların canlı, inandırıcı ve acı bir biçimde aktarılmasında mektubun önemli bir rol oynadığını ifade eder. Güzide Sabri Aygün *Hicran Gecesi*, Şükufe Nihal Başar *Çöl Güneşi* romanlarında samimi duyguların, düşüncelerin ve iç monoloğun en iyi ifadesi olan mektuptan yararlanır. *Çöl Güneşi* aynı zamanda anlatım tekniği olarak hatıranın da kullanıldığı bir eserdir. Kadının uyanışı, kişiliğini bulma ve kendisine toplumda bir yer edinme mücadelesi bu teknikler aracılığıyla sunulur. Burhan Cahit Morkaya'nın *Nişanlılar* romanında mektubun işlevi iki açıdan önemlidir. İlki mektubun tefrika gibi kullanılması ve bu sayede eserdeki gerilimin ve merakın uyanık tutulması, ikincisi ise bir sırrı ihtiva eden mektubun tüm gelişmeleri aracısız bir biçimde okura ulaştırmada vasıta kılınmasıdır. Cengiz Dağcı'nın konusunu tamamen kendi yaşamından alan, mektup-roman olmanın yanında otobiyografik roman özelliği de taşıyan *Anneme Mektuplar* eseri yazarın artık hayatta olmayan annesine hitaben yazılmıştır. Hayaller ve hatıralarla harmanlayarak kaleme aldığı mektuplarda vatan hasreti, geçmişe özlem, yalnızlık ve yabancılaşma duyguları hâkimdir. Leyla Erbil *Mektup Aşkları*'nda 1970 sonrasında Türkiye'nin sosyal ve siyasî ortamına ışık tutar. Romanın merkezinde yer alan Jale karakteri etrafında yazar hem karakterlerinin kişilik özelliklerini aktarır hem de onların fikirlerini, dünya görüşlerini ülkenin sosyopolitik yapısı içinde konumlandırır. Kefeli bu eserin Türk edebiyatında *Handan*'dan sonra en gelişmiş mektup-roman örneği olduğunu düşünmektedir.

Üçüncü bölümün ikinci kısmını teşkil eden “Hikâye” başlığı altında ilk olarak Bafralı Yanko'nun “Hengâme-i İftirâk” hikâyesine yer verilir. Ardından Safvetî Ziya'nın Servet-i Fünûn devrinin marazî duyusunu ortaya koyan ve aşk, ihanet, kadın meselelerini konu eden *Hanım Mektupları* ele alınır. Yazar burada kahramanlarının iç dünyalarını gün ışığına çıkarırken ve samimi duyguları / itirafları dile getirirken mektuptan yararlanmaktadır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun “Çiçekler”, “Renkler”, “Saçlar”, “İki Mektup” hikâyelerinde yazar yine samimi hislerin paylaşımı, mahrem duyguların ifadesi için, diğer bir deyişle iç monolog işleviyle mektuptan faydalanır. Halit Ziya Uşaklıgil “Bir Valide Tarafından”, “Unutulmuş Mektup”, “Eski Mektup”, “Üç Mektup” hikâyelerinde kahramanların iç dünyasını mektup aracılığıyla ortaya koyar ve olayların akışı mektuplarla sağlanır. Faik Âli'nin “Zahir” ve “Zahir'in İkinci Mektubundan”; Mehmed Rauf'un “Teadül”, “Bir Mevsimin Hikâyesi”, “Mehtapta”, “Son Mektup”, “Son Teselli Bir Kadın Mektubu”, “İntikam” hikâyelerinde mektup -önceki örneklerde olduğu gibi- duygu ve düşünce alışverişi ile sırların, yaşanmışlıkların başkasına iletilmesini sağlayan, kadın, evlilik, aldatma vb. meseleleri tartışmayı mümkün kılan bir vasıta olarak kullanılmıştır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Bir Ölünün Mektupları”nda mektup geçmişte yaşanmış olaylara ışık tutar ve yaşananları farklı bir zamanda ayrıntılarıyla nakleder. Halide Edip'in “İmzasız Mektuplar”ında ise kadının hayatındaki acıları ve uğradığı iftirayı açıklayabilmek için başvurduğu bir vasıttır. “Aşk ve Ayak Parmakları”, “Bir Vasiyetname”, “Sivrisinek”, “Memlekete Mektup”, “Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür”, “Lokanta Esrarı” başlıklı hikâyelerinde Ömer Seyfettin mektubu anlatım tekniği olarak okurda merak uyandırmak, haberleşmeyi sağlamak, yer yer düşüncelerini geniş kitlelere ulaştırmak, sırları ve gizli

düşünceleri ifşa etmek, görünen gerçeğin arkasındaki dünyayı açığa çıkarmak gibi amaçlarla kullanır. Reşat Nuri Güntekin'in *Sönmüş Yıldızlar* adlı altında topladığı altı hikâyesi "Sönmüş Yıldızlar", "Bir Damla Gözyaşı", "Bir Hazin Hakikat", "Yalan", "Bir İnkisar-ı Hayal", "Kumandanın Şoförü" başlıklarını taşır. Mektup bu hikâyelerde karakterlerin iç dünyalarını birbirleriyle paylaşımlarında araçtır. Memduh Şevket Esendal'ın kocasından ayrılmak isteyen bir kadının avukatına yazdığı tek mektuptan oluşan "Bir Kadının Mektubu" hikâyesinde kadının duygu ve düşüncelerini iletmesinin aracıdır. Sait Faik Abasıyanık'ın "Sevgilime Mektuplar: İnsanlığın Haline Doğru" hikâyesinde ise yazarın gözlem ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmasını sağlayan bir anlatım vasıtasıdır. Eserlerinde Türk toplumunu mizah aracılığıyla eleştirel gözle değerlendiren Haldun Taner "Şeytan Tüyü"nde yabancı ülkelerde çalışmaya giden işçileri ele alır. Mektup Almanya'da çalışmaya giden ve oranın şartlarına uyum sağlayamayan Türklerin karşılaştığı sorunları aktarmakta kullanılır. "Made In U.S.A" de yine yazarın Türk toplumunda yükselen Amerika hayranlığını ironiyi kullanarak eleştirdiği bir metindir, tek bir mektup halinde kaleme alınmıştır. Oğuz Atay "Bir Mektup", "Ne Evet Ne Hayır", "Babama Mektup" başlıklı hikâyelerinde insanın yalnızlığını, kendisine ve topluma yabancılaşmasını farklı boyutlarıyla ele alır. Mektup bu metinlerde çoğunlukla iç monolog konumundadır. İnci Aral'ın "Mehmet Kaptan" hikâyesinde siyasî tutuklu bir babanın oğluna yazdığı ve anne oğulun babaya cevaben kaleme aldıkları mektuplar hayata dair sorgulamaları, güçlü bir özlem duygusunu ihtiva eder. Kefeli mektubun bu duygu ve düşüncelerin bir çocuğun gözünden aktarılmasında da teknik anlamda benzersiz bir yardımcı olduğu kanaatindeyiz. Ayşe Kilimci'nin "İnsan Hep Yeni", "İpek Gelinlik" hikâyelerinde de mektuptan hikâye kişilerinin duygularını ve izlenimlerini aktarmada yararlanılmıştır.

Sonuç olarak, Emel Kefeli *Anlatım Tekniği Olarak Mektup* başlıklı kitabında, mektubun edebî tür olarak özelliklerinin yanında onun anlatım tekniği olarak roman ve hikâyelerdeki işlevini hem batı edebiyatı hem de Türk edebiyatı odağında incelemiştir. Yazar eserinde son derece kapsamlı bir tarihî / teorik çerçeve çizmekle kalmamış, aynı zamanda seçtiği ve derinlemesine incelediği mektup-roman ve hikâyelerle mektubun iletişim -dışa açılma- aracı, iç monolog, gerçeğin farklı görünümünü ortaya koyan bir araç ve eğitici araç olarak üstlendiği işlevleri -yazıldıkları dönemi ve işlenen temaları da göz önünde bulundurarak- tespit etmiştir. Söz konusu eserin tüm bu özellikleriyle, araştırmacıların her daim faydalanacağı önemli bir başvuru kaynağı olma niteliğini koruyacağı muhakkaktır.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).